

International Journal of Social Sciences

ISSN:2587-2591

DOI Number:<http://dx.doi.org/10.30830/tobider.sayi.20.6>

Volume 8/4

2024 p. 89-105

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN EĞİTİM MODELİ TERCİHLERİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN ANALİZİ: BURSA ÖRNEĞİ

ANALYSING THE VIEWS OF UNIVERSITY STUDENTS ON EDUCATION MODEL PREFERENCES: EXAMPLE OF BURSA

Ebru Güliz ÜNVER*

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, pandemi ve zorunlu uzaktan eğitim süreçleri sonrasında üniversite öğrencilerinin gelecekteki eğitim modeli tercihlerine ilişkin görüşlerini incelemektir. Çalışmada nitel yöntem desenlerinden biri olan fenomenolojik desen kullanılmıştır. Çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Araştırmanın çalışma grubu Bursa'daki devlet üniversitelerinde okuyan ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeyinde uzaktan eğitim deneyimi olan 90 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma verileri 2023-2024 eğitim ve öğretim yılı bahar döneminde toplanmıştır. Yüz yüze eğitimin yerini uzaktan eğitimin alıp alamayacağı araştırma sorusunu oluşturmaktadır. Çalışmada elde edilen veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırmanın sonucunda öğrenci yanıtlarından 30 kod ve bu kodlardan 3 kategoriye ulaşılmıştır. Yüz yüze eğitim, uzaktan eğitim ve hibrit eğitim kategorileri eğitim modeli tercihi teması altında toplanmıştır. Çalışmanın bulgularına göre öğrencilerin büyük çoğunluğunun gelecekte yüz yüze eğitimi tercih edeceği görülmüştür. Uzaktan eğitime yönelik olumlu ve olumsuz görüşler tespit edilmiştir. Olumlu görüşler sağlamış olduğu fırsatlar üzerinden değerlendirilirken, olumsuz görüşler uzaktan eğitim sürecinin verimsiz geçmesiyle ilişkilendirilmiştir. Yüz yüze eğitim kategorisinde en sık "uygulamalı eğitim" (f=12), "nitelikli eğitim" (f=11) ve "verimli" (f=10) kodları, uzaktan eğitim kategorisinde en sık "verimsiz" kodu (f=17), hibrit eğitimde ise en sık "bölüme uygun" (f=10) ve "destekleyici" (f=7) kodu tekrarlanmıştır. Ayrıca öğrenciler gelecekte yüz yüze ve uzaktan eğitimin olumlu yanlarını birleştiren hibrit eğitim modelini tercih edebileceklerini de ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: *Üniversite Öğrencileri, Uzaktan Eğitim, Yüz Yüze Eğitim, Hibrit Eğitim.*

---

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Bursa Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sosyoloji Bölümü, E-mail: 21435032015@ogr.btu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6294-8882, Bursa, Türkiye.

ABSTRACT

The aim of this study is to examine the opinions of university students after the pandemic and compulsory distance education processes, about their educational model preferences in future education. In the study phenomenological design, one of the qualitative method designs, was used. The study group was determined by purposive sampling method. The study group of the research consists of 90 associate, undergraduate and graduate students who are studying at state universities in Bursa and have experience in distance education. The research data was collected in the spring semester of the 2023-2024 academic year. The research question is whether distance education can replace face-to-face education. The data collected in the study were analyzed using the content analysis method. As a result of the research, 30 codes and 3 categories were obtained from the students' responses. The categories of face-to-face education, distance education and hybrid education were grouped under the theme of educational model preference. The results of the study showed that the majority of the students preferred face-to-face education in the future. Positive and negative opinions about distance learning were identified. While positive opinions were evaluated by the opportunities it offered, negative opinions were associated with the inefficiency of the distance education process. In the category of face-to-face education the most frequent codes were 'applied education' (f=12), 'qualified education' (f=11) and 'efficient' (f=10), whereas in the category of distance education the most frequent was the code 'inefficient' (f=17). In hybrid education, the code 'suitable for the department' (f=10) and 'supportive' (f=7) were repeated most frequently. They also stated that in future they may prefer the hybrid education model that combines the positive aspects of face-to-face and distance education.

Key Words: *University Students, Distance Education, Face to Face Education, Hybrid Education.*

Giriş

Bilgi ve iletişim teknolojilerin gelişimi ve teknolojik gelişmelerin beraberinde getirdiği dijitalleşmenin eğitim alanı üzerindeki etkisi büyük ölçüde artmaktadır. Dijitalleşmeyle birlikte farklı Web tabanlı uzaktan eğitim platformlarının ortaya çıkması bu dönüşümü hızlandırmıştır. Geleneksel eğitim yöntemlerinin, dijital teknolojilerin eğitim sistemine dahil olmasıyla birlikte gözden geçirilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Uzaktan eğitim modeli bu gelişmelerle doğrudan bağlantılı olarak gelişim gösterdiği için son yıllardaki önemi anlaşılmaktadır. Pandemi dönemiyle birlikte örgün eğitimde yaşanan zorunlu uzaktan eğitim süreci uzaktan eğitim yaklaşımına hızlı bir şekilde uyum sağlamamızı gerektirmiştir. Tüm eğitim düzeylerinde yaygınlaşan uzaktan eğitim modeli eğitim yaklaşımımızın geliştirilmesi için zorunlu uzaktan eğitim sürecinin ardından yeniden ve farklı boyutlarıyla değerlendiril-mesi bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uzaktan eğitim, modern eğitim sistemlerinde giderek öne çıkan bir uygulamadır. Desmond (1996) uzaktan eğitimin bireysel öğrenmeyi esas alıp teknolojiyi ana araç olarak kullandığını belirtmektedir. Uzaktan eğitimde teknoloji, öğrenme sürecinin temelini oluşturur. Uzaktan eğitim, zaman ve mekân sınırlaması olmadan eğitim

kaynaklarına ulaşılmasında bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkili bir şekilde kullanıldığı bir eğitim modelidir (Horzum, 2003). Bu süreçte, öğrenciler belirli bir müfredat çerçevesinde ilerlerken, öğretmen ile öğrenci arasında fiziksel temas olmasa da etkileşim sağlanır (İşman, 2008). Herkesin teknolojiye ve internete erişiminin olması durumunda, kendini geliştirmek için uzaktan eğitimden yararlanabilmesi mümkündür. Böylece eğitimin kitleleşmesine de katkı sağlamaktadır (Akyürek, 2020).

Uzaktan eğitim ve yüz yüze eğitim çeşitli yönleriyle birbirinden farklılık göstermektedir. Bu farklılıklar eğitimin işleme şeklinden, öğrenci-öğretmen ilişkisine; zaman ve mekân farklılığından kullanılan materyal ve kaynakların çeşitliliğine kadar değişiklik gösterebilmektedir (Verduin & Clark, 1994). Uzaktan eğitim, erişilebilirlik, esneklik ve öz denetim gibi özellikleriyle, yüz yüze eğitimin karşılaştığı zorluklara etkili çözümler sunmaktadır (Yıldız, 2004). Yüz yüze eğitimle karşılaştırıldığında uzaktan eğitimin sahip olduğu avantajlar öne çıkan yanlarını oluşturmaktadır. Eğitim çeşitliliği, fırsat eşitliği, geniş kitlelere ulaşabilmesi, maliyeti azaltması ve bireysel öğrenmeyi desteklemesi ve zaman-mekândan bağımsız yürütülebilmesi bu avantajlar arasında sayılabilmektedir. Bunun yanında etkili iletişimin sağlanması, sosyalleşme imkanlarının azalması, uygulamalı derslerde yaşanan sorunlar şeklinde birtakım sınırlılıklara da sahiptir (Hızal, 1983).

COVID-19 pandemi süreci dünya genelinde birçok değişikliğe neden olmuştur. Zorunlu olarak alınmış olan eğitim kurumlarının geçici olarak kapatılması yönündeki önlemler, örgün eğitimde kriz durumu yaratmış ve bu sorunu çözebilmek için acil uzaktan eğitim uygulamasına geçilmesi gerekmiştir (Gewin, 2020). Acil uzaktan eğitim çalışmaları hızla devam ederken eğitim kurumlarının altyapı sistemlerinin uygun olmaması gibi teknik nedenlerden dolayı sorunlarla karşılaşmıştır. Daha önce benzer bir kriz deneyimi yaşanmamış olması da bunda büyük bir rol oynamıştır (Sangster vd., 2020). Pandemi sürecinde küresel düzeyde yapılan değerlendirmelerde uzaktan eğitimin artık bir alternatif ya da destekleyici olma özelliğinden ziyade eğitim sisteminin temel bir bileşeni haline alacağı vurgulanmıştır (Yamamoto & Altun, 2020).

Uzaktan eğitim, özellikle dünya genelinde yaşanan acil uzaktan eğitim uygulamalarının gerekli olmasıyla giderek artan bir şekilde önem kazanmaktadır. Teknolojinin gelişimiyle birlikte, bir model olarak uygulanabilirliği daha da yaygınlaşmış ve daha fazla insanın eğitim olanaklarından yararlanmasını sağlamıştır. Ayrıca yüz yüze eğitim ve uzaktan eğitim modellerinin yöntemlerini birleştiren eğitim modeli olarak hibrit eğitim kavramı da karşımıza çıkmaktadır (Doering, 2006). Yükseköğretimde yüz yüze eğitimle birlikte uzaktan eğitim ve iki yaklaşımın karma uygulanmasıyla ortaya çıkan hibrit eğitim modeli tercih edilebilmektedir (Raes vd., 2020). Pandemi süreciyle birlikte uzaktan eğitim modelini değerlendirmek üzere yapılan çalışmalar hız kazanmıştır (Karagözoğlu vd., 2024). Bu süreçte pandemi ve zorunlu uzaktan eğitim çalışmalarında üniversite öğrencilerinin görüş, algı ve tutumlarına başvuran çalışmalar da yapılmıştır (Bkz. Arıcı & Karaçay, 2023; Hotar vd., 2021; Kabasakal vd., 2022; Nursen, 2021; Başaran vd., 2020; Akyol, 2020; Genç vd., 2020; Çiçek vd., 2023; Karakuş & Karakuş, 2023; Genç &

Gümrükçüoğlu, 2020; Karakuş vd., 2020; Paydar ve Doğan, 2019; Aydemir vd., 2022; Cülha & Yılmaz, 2021; Bayram vd., 2019, Altuntaş Yılmaz, 2020; Balıkçioğlu vd., 2019; Yağan, 2021; Başar vd., 2019; Demirbilek, 2021; Aksoy vd., 2021; Aksoya vd., 2022; Koç Akran, 2021; Fıratlı Türker, 2023).

Bu bağlamda, pandemi dönemi ve zorunlu uzaktan eğitim sürecini deneyimlemiş üniversite öğrencilerinin, eğitim modelinin geleceğine yönelik görüşlerini anlamak sürdürülebilir bir eğitim modeli geliştirebilmek için değerlendirme yapmayı mümkün kılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, uzaktan eğitimi deneyimlemiş çeşitli demografik özelliklere sahip üniversite öğrencilerinin, eğitim modeli tercihinine ilişkin görüşlerini analiz etmek ve daha önce yapılmış çalışmaların sonuçlarıyla karşılaştırarak gelecekte tercih edilebilecek eğitim modeli üzerine değerlendirme yapmaktır. Yanıt aranan araştırma sorusu şu şekildedir: “Yüz yüze eğitimin yerini uzaktan eğitim alabilir mi?”

Yöntem

Araştırma Modeli

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin pandemi ve acil uzaktan eğitim deneyimleri arka planıyla farklı eğitim yaklaşımlarına dair görüşlerini derinlemesine incelemek için nitel araştırma desenlerinden biri olan fenomenoloji deseninden yararlanılmıştır. Fenomenoloji deseni, karşımıza çıkan olay, durum, deneyim, algı gibi aşına olduğumuz veyahut da tam olarak ne anlama geldiğini bilmediğimiz olguları araştırmayı amaçlamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2016). Araştırmanın amacı, bir olgu veya bir kavrama ilişkin kişi deneyimlerinin sahip olduğu ortak anlamı ortaya çıkarmaktır (Creswell, 2018). Böylece öğrenci deneyimlerinden yola çıkarak yorumlarındaki ortak anlama ulaşılmaya çalışılacak ve değerlendirme yapılacaktır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu 2023-2024 eğitim ve öğretim yılı bahar döneminde ön lisans, lisans ve lisansüstü düzeylerinde Bursa Uludağ ve Bursa Teknik üniversitelerinde öğrenim gören ve çeşitli demografik özelliklere sahip 90 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubu belirlenirken amaçlı örnekleme yönteminden yararlanılmıştır. Amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan ölçüt örnekleme tekniği kullanılarak Bursa devlet üniversitelerinde okuyan ve üniversitede uzaktan eğitimi deneyimlemiş öğrenciler seçilmiştir. Çeşitli demografik özelliklere sahip ve gönüllü olarak çalışmaya katılmak isteyen 90 katılımcı ile çalışma yürütülmüştür. Çalışma grubunun demografik özellikleri Tablo 1’de sunulmuştur.

Tablo 1. *Çalışma Grubunun Demografik zellikleri*

Değişken	Kategori	N	%
Cinsiyet	Kadın	60	66,6
	Erkek	30	33,3
Eğitim Düzeyi	n Lisans	4	4,4
	Lisans	70	77,7
	Lisansüstü	16	17,7
Üniversite	BU	38	42,2
	BT	52	57,7
Sınıf	Hazırlık	11	12,2
	1. Sınıf	29	32,2
	2. Sınıf	22	24,4
	3. Sınıf	19	21,1
	4. Sınıf	9	9,9
Toplam		90	100

Verilerin Toplanması

Üniversite ğrencilerinin yüz yüze eğitim ve uzaktan eğitim yaklaşımlarının gelecekteki durumuna yönelik görüşlerini anlamayı amaçlayan bu araştırmanın verileri online ortamda toplanmıştır. Oluşturulan anket formunda demografik özellikleri belirleyici kişisel bilgi formu ve açık uçlu araştırma sorusu bulunmaktadır. Formlar Bursa devlet üniversitelerindeki ğrencilere Google Forms üzerinden gönderilmiştir. Anket formu 100 katılımcıya ulaştırılmış ancak hatalı oluşturulan ve analize uygun olmayan formlar çıkartılarak 90 katılımcının yanıtları değerlendirilmeye alınmıştır. Çalışma 2023-2024 eğitim yılı bahar döneminde Bursa Teknik Üniversitesi Etik Kurulu'nun 126601 sayılı kararıyla gerçekleştirilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmanın verilerini analiz etmek için içerik analizinden yararlanılmıştır. Büyüköztürk ve diğerlerine (2016) göre içerik analizi belirli kurallar etrafında konuyla bağlantılı sözcük ve kavramların kodlanması ve kategoriler altında metnin özetlenmesidir. Böylece sistematik ve yinelenebilir bir teknik olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın veri

analizinde ilk adım olarak veriler detaylıca okunarak incelenmiş ve sonrasında anlamlı birimlere ayrılarak çözümlenmeye başlanmıştır. Ulaşılan anlamlı ve tekrar eden birimler kodlanmıştır. Kodlar, öğrencilerin eğitim yaklaşımlarına ilişkin değerlendirmeleri üzerinden ilişkilendirilerek oluşturulmuştur. Kodlar tekrarlamayı bırakınca kodlama aşaması da sonlanmıştır. Sonraki adımda kodlar “yüz yüze eğitim”, “uzaktan eğitim” ve “hibrit eğitim” kategorileri altında toplanmıştır. Kategoriler kodlardan üretilmiştir. Son aşamada oluşturulan kategorilerden “eğitim modeli tercihi” temasına ulaşılmıştır.

Nitel çalışmalarda verilerin ve elde edilen sonucun geçerlik ve güvenilirliğinin nicel çalışmalardan farklı ele alındığını ifade eden Yıldırım ve Şimşek (2013) ölçüt olarak, inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik kavramlarının kullanılmasını önermektedir. Çalışmada elde edilen verilerin inandırıcılığının ve tutarlılığın sağlanması için bir uzman görüşü alınmıştır. Ayrıca sonuçlar literatürle karşılaştırılmış ve alıntılar doğrudan aktarılmıştır. Aktarılabilirliğin sağlanması için amaçlı örneklem kullanılmış ve izlenen yöntem aşamaları detaylıca raporlanmıştır. Elde edilen veriler, teyit edilebilirliğinin sağlanabilmesi için online ortamda kayda alınmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırma sorusu çerçevesinde elde edilen veri çözümlenmeleri tablolaştırılarak sunulmuştur. Öğrencilerin, yüz yüze eğitim, uzaktan eğitim ve hibrit eğitim yaklaşımlarına ilişkin oluşturmuş olduğu yanıtlar örneklerle gösterilmiştir. Üniversite öğrencilerinin araştırma sorusuna yönelik yanıtları doğrultusunda elde edilen eğitim modeli tercihleri, kategoriler ve sıklık dağılımları Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. *Üniversite Öğrencilerinin Eğitim Modeli Tercihleri ve Sıklık Dağılımı*

Tema	Kategori	Frekans (f)	Yüzde %
Eğitim modeli tercihi	Yüz yüze eğitim	56	62,2
	Uzaktan eğitim	20	22,2
	Hibrit eğitim	14	15,5

Tablo 2 incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin yüz yüze eğitimin yerini uzaktan eğitimin alıp alamayacağına ilişkin araştırma sorusuna verdikleri yanıtlarda en sık “yüz yüze eğitim” (f=56) tercih ettikleri görülmektedir. Yüz yüze eğitimin yerini uzaktan eğitim alabilir diyen öğrenciler ile hibrit eğitim türünü tercih eden öğrencilerin yanıt sıklıkları benzer aralıktadır.

Üniversite öğrencilerinin yüz yüze eğitimin yerini uzaktan eğitimin alıp alamayacağı araştırma sorusuna ilişkin görüşlerinden oluşturulan yüz yüze eğitime yönelik kodlar ve örnek yanıtları içeren verilerin çözümlenmesi Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 3. *Yüz Yüze Eğitime Yönelik Görüşler*

Kategori	Kod	Örnek Alıntı	Frekans (f)
Yüz yüze eğitimin olumlu yanları	Verimli	<i>“Bence almamalı, yüz yüze alınan eğitim daha verimli oluyor.”</i>	10
	Kişisel gelişim	<i>“Almamalı çünkü yüz yüze eğitim yalnızca akademik gelişimi değil kişisel gelişimi de eğitir. İnsan ilişkilerinin, hayat koşullarının öğrenilmesine olanak sağlar. Kişinin sahada yer alarak tecrübe edinmesini sağlar. Psikolojik olarak anın içinde olduğunu insana hissettirir.”</i>	3
	Nitelikli eğitim	<i>“Hayır kesinlikle almamalı yüz yüze uygulanan uygulamalar daha faydalı öğretici ve daha disiplinli olduğunu düşünüyorum.”</i>	11
	Sosyalleşme ortamı	<i>“Eğer alırsa bu geleceğin nesli için çok kötü bir durum olur çünkü insanların okulda sosyalleştiği ortamlar, kendi benliğini oluşturduğu ortamlar yok olur.”</i>	7
	İletişim	<i>“Hayır. Yüz yüze eğitimin kalıcılığının yanı sıra, kampüs ortamında etkili iletişim sosyal paylaşım da göz önünde bulundurulduğunda özellikle mühendislik öğrencileri için gelişimi yadsınamaz. Online eğitimin yüz yüze eğitimin yerini alabileceğini düşünmüyorum.”</i>	2
	Disiplin	<i>“Gelişen teknoloji ve insanların üşengeçlik seviyesinin artması ile olabilir ama bence olmaması gerekiyor çünkü verimli bir eğitim olmuyor. İnsanlar uzaktan eğitim sırasında istedikleri gibi takılabiliyorlar. Oysaki yüz yüze eğitimde bir disiplin oluyor.”</i>	5
	Toplumsallaşma işlevi	<i>“Okulların toplumsallaşma işlevi de bulunduğu için zor bir ihtimal olarak görüyorum.”</i>	1
	Aktif etkileşim	<i>“Sanmam, olsa bile verimsiz olur. Kişiler aktif olarak etkileşime girmediği sürece öğrenme süreci efektif olmaz.”</i>	3

Uygulamalı eğitim	<i>“Kesinlikle alamaz çünkü teorik kapsam adı altında bu süreç devam ettirilebilirken pratik kapsamda bu durumun bir sürekliliği bulunmamaktadır.”</i>	12
-------------------	--	----

Tablo 3 incelendiğinde, öğrencilerin yüz yüze eğitime yönelik görüşlerinde frekansı en yüksek kodların “verimli” (f=10), “nitelikli eğitim” (f=11) ve “uygulamalı eğitim” (f=12) olduğu görülmektedir. Sonrasında ise “sosyalleşme ortamı” (f=7) ve “disiplin” (f=5) kodları sık tekrar eden yanıtlardır.

Yüz yüze eğitimin olumlu yanları kategorisi altında oluşturulan kodlar, yüz yüze eğitimin yerini uzaktan eğitimin almaması gerektiğine yönelik görüşlerden oluşturulmuştur. Öğrenciler eğitimin yüz yüze gerçekleşmesi gerektiğini düşünmekte ve bu görüşlerinin yüz yüze eğitimin sahip olduğu olumlu yönlere dayandırmaktadırlar. Eğitim sürecinin nitelikli bir şekilde uygulanabilmesi için etkileşim, iletişim, disiplin ve kişisel gelişim gibi etmenleri içerisinde barındırması gerektiğini düşünmektedirler. Eğitim sürecini nitelikli olması bağlamında değerlendiren öğrenciler, yüz yüze eğitimin daha faydalı unsurlar barındırdığını ve daha verimli olduğunu düşündüklerini belirtmişlerdir. Eğitim kurumlarının toplumsallaşma işlevinin olduğunu ve mekânsal düzeyde sosyalleşmeyi sağlayarak benlik oluşumuna katkı sağladığını da ifade etmişlerdir. Teorik ve uygulamalı eğitimleri karşılaştırmalı olarak değerlendiren öğrenciler uygulamalı eğitimlerin sürdürülebilirliğinin yüz yüze sağlanabileceğini düşünmektedirler.

Üniversite öğrencilerinin, yüz yüze eğitimin yerini uzaktan eğitime alıp alamayacağı sorusuna ilişkin görüşlerinden oluşturulan uzaktan eğitime yönelik kodlar ve örnek yanıtları içeren verilerin çözümlenmesi Tablo 4’te sunulmuştur.

Tablo 4. *Uzaktan Eğitime Yönelik Görüşler*

Kategori	Kod	Örnek Alıntı	Frekans (f)
Uzaktan eğitimin olumlu yanları	Fırsat eşitliği	<i>“Daha çok kişiye eş zamanlı ve eşit olarak ulaşması.”</i>	1
	Teknolojik gelişme	<i>“Teknolojik gelişmelerin yüz yüze eğitimin yerini alabileceğini düşünüyorum.”</i>	6
	Ekonomik	<i>“Alabilir. Teknoloji bu kadar gelişmişken hem rahatlık açısından hem ekonomik açıdan daha avantajlı olması uzaktan eğitimi ilgi çekici yapıyor.”</i>	4
	Rahat	<i>“Büyük ihtimalle gelecekte yüz yüze eğitimin yerini uzaktan eğitim alacak çünkü insanlar teknolojinin verdiği rahatlığı görüyorlar.”</i>	2

Öz kontrol	<i>“Uzaktan eğitim kaynaklarının tıp doktoru veya diş hekimi gibi mesleklerde çalışacak insanları yetiştirmesi zor. Aynı durumun mühendislik için de geçerli olduğunu düşünüyorum ama imkânsız değil. Kişi kendisini bir mühendis gibi düşünmek için belirli bir müfredata göre disipline sokmalı ancak o zaman başarabilir. Bu da kişinin öz kontrol ve iradesi ile alakalı.”</i>	2	
Zaman tasarrufu	<i>“Ekonomik olması, zamandan tasarruf sağlaması gibi sebeplerden dolayı pekâlâ mümkündür.”</i>	3	
Değişim ve dönüşüm	<i>“Mümkün. Çünkü eskiden bilgiye ulaşmak için okula gitmek gerekiyordu. Şimdi bilgiye ulaşmanın farklı yolları var. Yüz yüze eğitim şekil değiştirerek var olacak. Uzaktan eğitimde yaygın olarak kullanılacak. Eğitim sadece örgün eğitim olarak değil. Kişisel ve mesleki gelişim içinde kullanılacak.”</i>	3	
Çalışma imkânı	<i>“Kesinlikle alacağını düşünüyorum çünkü öğrenciler öğrenim görürken çalışabilmeli.”</i>	1	
Uzaktan eğitimin olumsuz yanları	Yorucu	<i>“İmkânsız online dersler yüz yüze derslerden daha yorucu.”</i>	1
	Uygulanabilirlik	<i>“Sadece teorik dersler için olabilir.”</i>	5
	Dikkat dağıtıcı	<i>“Hayır çünkü çok dikkat dağıtıcı olur.”</i>	2
Verimsiz	<i>“Alamayacağını düşünüyorum. Uzaktan eğitim süreci gerek öğretmen gerekse öğrenciler açısından verimsiz bir süreç diye düşünüyorum.”</i>	17	
Eğitim kalitesi	<i>“Uzaktan eğitim, eğitimi kalitesizleştirmektedir. Sınıflarda görülen eğitim daha akılda kalıcıdır.”</i>	3	
Deneyim	<i>“Bence alamaz, çünkü deneyimledik ve olmadığını gördük yaşadık.”</i>	4	
Psikolojik sorunlara yol açma	<i>“İnsanlar uzaktan eğitimle evlere tıkılıp kalırlar bu da çoğu insanda psikolojik sorunlar ortaya çıkarır.”</i>	2	

Tablo 4 incelendiğinde, öğrencilerin uzaktan eğitime yönelik görüşleri olumlu ve olumsuz yönlerden oluşmaktadır. Uzaktan eğitimin olumlu yönlerinde en sık bahsedilenin “Teknolojik gelişme” (f=6) olduğu görülmektedir. Uzaktan eğitimin olumsuz yönlerinde ise “verimsiz” olması (f=17) en sık tekrar eden yanıt olmuştur.

Uzaktan eğitimin olumlu yanları kategorisinde oluşturulan kodlardan yola çıkarak, uzaktan eğitimin beraberinde getirdiği avantajlar üzerinden görüşlerin şekillendiğini ifade

edebiliriz. Bu avantajlar arasında zaman tasarrufu sağlaması, öğrenim görürken çalışmaya elverişli görülmesi, ekonomik olması ve rahatlık sağlaması sayılmıştır. Bireysel olarak yararlanılabilecek avantajların yanında eğitimin daha çok kişiye eşit ve eş zamanlı ulaşması gibi fırsat eşitliği sağlaması da tercih nedeni olarak belirtilmiştir. Öğrencilerin, uzaktan eğitimin tercih edilmesini kolaylaştıran bu imkanların yanında gelişen teknoloji ve çağın değişim ihtiyacının yüz yüze eğitimin önüne geçeceğini düşündükleri görülmektedir.

Uzaktan eğitimin olumsuz yanları alt kategorisinde öğrenciler, uzaktan eğitimin uygulanabilirliğinin yalnızca teorik eğitimler için geçerli olduğunu düşündükleri görülmektedir. Eğitimin niteliği açısından kalitesinin düştüğünü ve süreçten verim alamadıklarını belirtmişlerdir. Uzaktan eğitimin bir süreç olarak ele alındığı, pandemi ve zorunlu uzaktan eğitim gibi ortak deneyimlerden yola çıkarak uzaktan eğitimin uygulanabilirliğine yönelik olumsuz görüşe sahip olduklarını ifade etmek mümkündür. Ayrıca kişisel düzeyde uzaktan eğitimi yorucu ve dikkat dağınık olarak ele aldıkları görülmektedir. Öğrenciler, bir süreç olarak uzaktan eğitimin bireyleri evlerinde izolasyona yönelttiğini ve bunun bir sonucu olarak psikolojik sorunlara yol açma potansiyelinin olduğunu belirtmişlerdir.

Üniversite öğrencilerinin, yüz yüze eğitimin yerini uzaktan eğitimin alıp alamayacağı sorusuna ilişkin görüşlerinden oluşturulan hibrit eğitime yönelik kodlar ve örnek yanıtları içeren verilerin çözümlenmesi Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5. Hibrit Eğitime Yönelik Görüşler

Kategori	Kod	Örnek Alıntı	Frekans (f)
Hibrit eğitimin olumlu yanları	Kişiye uygun	<i>“Alabilir ama bence ikisinin ortak olarak ilerletilmesi daha uygun olur. Ben kayıtlı videoları kendi programımla çalışmaktan daha çok verim alıyorum. (Dikkat dağınıklığından dolayı) ama derslere online değil de yüz yüze aktif katıldığımda interaktif katılımdan da çok fazla yararlanıyorum.”</i>	3
	Tercih imkânı	<i>“Olabilir ama kim nasıl isterse öyle olması daha iyi.”</i>	2
	Tamamlayıcı	<i>“İkisi birbirini desteklemeye devam edecektir.”</i>	7
	Bölüme uygun	<i>“Bazı bölümler için kısmen olabilir fakat kendi bölümümü düşünecek olursam laboratuvar derslerimizi uzaktan yapmak pek mümkün durmuyor.”</i>	10

Gereklilik	<i>“Uzaktan eğitim günümüzde teknolojik gelişmelerle birlikte kullanılması gereken bir sistemdir bu yüzden de karma bir eğitim modeli düşünülebilir.”</i>	2
Farklı yaklaşım	<i>“Her iki eğitim biçiminin de birbirinden farklı olduğunu düşünüyorum.”</i>	3

Tablo 5 incelendiğinde, öğrencilerin hibrit eğitime yönelik görüşlerinin yüz yüze eğitimin yerini uzaktan eğitimin almasından ziyade birlikte devam etmeleri gerektiği düşüncesinden oluştuğları görülmektedir. Hibrit eğitim kategorisi altında 6 kod oluşturulmuş olup en sık “bölüme uygun” (f=10) olmasından bahsedilmiştir. Sonrasında ise yüz yüze eğitim ve uzaktan eğitimin birbirini “tamamlayıcı” (f=7) özelliğinden bahsedilmiştir. Diğer kodların tekrar sayısı benzer aralıktadır.

Bu kodlardan yola çıkarak öğrencilerin, her iki eğitim modelinin birbirinden farklı olduğunu düşündüklerini söyleyebiliriz. Kodlardan yola çıkarak hibrit eğitimin her iki eğitim modelinin güçlü yanlarını bünyesinde barındırdığı ve böylece karşılaşılan eksikleri tamamlayabileceği düşüncesinin vurgulandığı görülmektedir. Öğrencilerin, yüz yüze eğitimin yerini uzaktan eğitimin alıp alamayacağı sorusu çerçevesinde eğitim modellerinin uygulanabilirliğini en sık bölüm bazlı olarak değerlendirdikleri ortaya çıkmaktadır. Bunun yanında eğitim modelinin karma olmasının uygulanabilirliği öğrenci özelinde, öğrencilerin farklı öğrenme biçim ve ihtiyaçlarına karşılık vermesi olarak düşünülmektedir.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada, üniversite öğrencilerinin gelecekteki eğitim modeli tercihlerinin hangi yönde olacağını anlamak üzere görüşlerini analiz etmek amaçlanmıştır. Öğrencilerin araştırma sorusu doğrultusunda oluşturdukları görüşlerden yola çıkarak birbiriyle bağlantılı 30 koda ve 3 kategoriye ulaşılmıştır. “Yüz yüze eğitim”, “uzaktan eğitim” ve “hibrit eğitim” kategorileri “eğitim modeli tercihi” teması altında toplanmıştır. Öğrenciler yüz yüze eğitimin yerini uzaktan eğitimin alıp alamayacağını değerlendirmiştir. Bu bağlamda, öğrenci görüşlerinin uzaktan eğitim uygulamasına ilişkin olumlu ve olumsuz değerlendirmeleri üzerine temellendiği bulgulanmıştır.

Çalışmanın en temel bulgusu, öğrencilerin %62,2’sinin gelecekte uzaktan eğitimin yüz yüze eğitimin yerini alamayacağını düşünüyor olmasıdır. Öğrencilerin %22,2’si uzaktan eğitimin yüz yüze eğitimin yerini alacağını düşünmektedir. Öğrencilerin %15,5’i yüz yüze eğitim ile uzaktan eğitimin birbirini tamamladığı hibrit eğitimi tercih etmektedirler. Alan yazın incelendiğinde, bu bulguların pandemi döneminden itibaren yapılan çalışmaların sonuçlarıyla paralellik gösterdiği tespit edilmiştir. Tüzün ve Toraman’ın

(2021) yapmış olduğu pandemi döneminde üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim memnuniyetini inceleyen çalışmada, çoğunluğun yüz yüze eğitimi uzaktan eğitime tercih ettikleri bulgulanmıştır. Sonraki yıllarda Arıcı ve Karaçay (2023) tarafından yapılmış olan başka bir çalışmada, pandemi sürecinde uzaktan eğitimin avantajlarından yararlanmış olmalarına rağmen öğrencilerin, acil uzaktan eğitimi verimlilik açısından yetersiz bularak yüz yüze eğitimi uzaktan eğitime tercih ettikleri ortaya konmuştur.

Çalışmanın yüz yüze eğitime yönelik bulguları, öğrencilerin yüz yüz alınan eğitimin daha verimli ve içeriğini nitelikli bulduğunu göstermektedir. Yüz yüze eğitim modelinin sağladığı disiplin, öğrenciler tarafından olumlu bir özellik olarak aktarılmıştır. Uzaktan eğitimden farklı olarak yüz yüze eğitimin iletişim ve aktif etkileşim gibi sosyal yönünün olması, öğrencilerin eğitimciyle kurduğu ilişki üzerinden öğrenme sürecine dahil edildiğini hissetmelerini sağlayacaktır (İşman, 2011). Ayrıca öğrenciler için sosyalleşme ortamı sağlıyor olması büyük öneme sahiptir. Aydemir ve diğerlerinin (2022) sosyal hizmet öğrencileriyle gerçekleştirmiş olduğu bir çalışmada, öğrencilerin pandemi sürecinde uzaktan eğitim modeline yönelik görüşleri incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarında bulgularla benzer şekilde öğrencilerin çoğunun uygulamalı derslerin uzaktan eğitimle verilmesinin süreci olumsuz etkilediğini, yüz yüze eğitimin daha verimli olduğunu, yüz yüze etkileşimin gerekli olduğunu ve uzaktan eğitimle sosyalleşme ihtiyaçlarının engellendiğini düşündükleri bulgulanmıştır. Öğrencilerin %58,5'i gelecekte yüz yüze eğitimin yerine uzaktan eğitimin tercih edilmeyeceğini düşündükleri ortaya konmuştur.

Çalışmanın uzaktan eğitime yönelik sonuçlarında olumlu ve olumsuz görüşler tespit edilmiştir. Gelişen teknoloji ve çağın değişim ihtiyacının farkındalığı öğrencilerin uzaktan eğitimin geleceğine dair tasavvurlarını şekillendiren en önemli etmen olmuştur. Teknolojik gelişmeler eğitim alanını diğer toplumsal alanlar kadar derinden etkilemektedir (Akpınar, 2003). Bunun yanında uzaktan eğitimin sahip olduğu önemli avantajlar arasında ekonomik olması, rahatlık sağlaması, zaman tasarrufu şeklinde bulgulanmıştır (Moore & Kearsley, 2012). Uzaktan eğitimin daha geniş bir kitleye ulaşabilmesi ve fırsat eşitliği sağlayabilmesi tercih nedenlerinden biri olarak görülmüştür (Yıldız, 2004). Uzaktan eğitimin geleceğini belirleyici bir kavram olarak öğrenciler, öz kontrol kavramından bahsetmişlerdir. Uzaktan eğitimle birlikte eğitimin merkezinde öğrenen birey öne çıkmaktadır. Öz yönetimli uzaktan eğitim modelinin başarılı bir şekilde sürdürülebilmesi için öğrencilerin yeni öğrenme beceri ve yeterlilikleri kazanması gerekmektedir (Brooks, 1997; McLoughlin & Marshall, 2000).

Çalışmanın uzaktan eğitimin olumsuz yönlerine ilişkin sonuçları da alan yazındaki sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Uzaktan eğitim kişisel düzeyde yorucu, dikkat dağıtıcı, psikolojik sorunlara yol açma potansiyeliyle değerlendirilmiştir (Işık, 2021; Kürtüncü & Kurt, 2020; Hotar vd., 2021; Genç vd., 2020). Çalışmalarda, eğitim niteliğine ilişkin bulguların çoğunlukla eğitim kalitesinin düşmesi ve eğitimin verimsizleşmesi üzerinden değerlendirildiği tespit edilmiştir (Altun Ekiz, 2020; Karakuş vd., 2020; Aktaş

---

vd., 2020). Uzaktan eğitimin uygulanabilirliğine ilişkin görüşlerde, uygulanabilirliğin teorik eğitimlerle sınırlı olması ve uygulamalı derslerde sürdürülebilirliğinin olmamasından oldukça sık bahsedilmiştir (Yılmaz, 2020; Cülha & Yılmaz, 2021). Çiçek ve diğerlerinin (2023) yapmış olduğu bir çalışmanın sonucunda öğrenciler, uzaktan eğitimle aldıkları derslerin verimliliği açısından endişeli olduklarını belirtmiş, ayrıca teorik ve uygulamalı derslerin ikisinin de uzaktan eğitimle verilmesini yeterli bulmadıklarını ifade etmişlerdir. Karakuş ve Karakuş (2023) tarafından yapılan bir diğer çalışmada da öğrenciler, uzaktan eğitim sürecini verimsiz olarak tanımlamış ve uzaktan eğitimde odak sorunlarına, aktif katılımın düşük olmasına, iletişim ve etkileşimin yetersizliğine ve teknik/internet sisteminde yaşanan problemlere vurgu yapmışlardır. Uzaktan eğitimin olumsuz yönlerini kapsayan bu araştırmalarda ortak olarak bulguların alt yapı ve teknik sistem sorunları, bu çalışmada tespit edilmemiştir. Buna göre pandemi sonrası süreçte uzaktan eğitim uygulamalarının teknik anlamda geliştirildiği çıkarımını yapmak mümkündür. Bu sonucu süreç içerisinde buradan kaynaklanan sorunlarda da iyileşmeler yaşandığının bir göstergesi olarak değerlendirebiliriz.

Pandemi süreci ve zorunlu uzaktan eğitim tecrübesi, öğrencilerin görüşlerini çoğunlukla olumsuz yönde şekillendirmiştir (Fıratlı, 2023). Aksoy ve diğerleri (2021) tarafından yürütülmüş olan çalışmada yükseköğretim öğrencilerinin pandemi sürecinde uzaktan eğitime yönelik algıları metafor analizi ile incelenmiştir. Çalışmanın sonuçlarında uzaktan eğitimin pandemi döneminde öğrencilerin hayatına aniden girdiğine yönelik görüşler yer almıştır. Buna göre öğrenciler uzaktan eğitimin ani etkisi altında hem eğitime entegrasyonuna hem de hayatlarına dahil olması süreciyle baş etmek durumunda kalmışlardır. Öğrencilerin yüz yüze eğitim ve uzaktan eğitimi karşılaştırma ihtiyacı hissettikleri tespit edilmiştir. Daha sağlıklı görüşler elde edilmesi için araştırmacılar, pandemi sonrası hibrit eğitim uygulaması yapılmasını önermişlerdir.

Çalışmanın bir diğer önemli bulgusu, öğrencilerin sürdürülebilir bir eğitim modeli tercih etmek istemeleridir. Uzaktan eğitimin yüz yüze eğitimin yerine geçmesinden ziyade kişiye, eğitim içeriğine ve bölümün ihtiyacına karşılık verme kapasitesi yüksek olduğundan dolayı öğrencilerin, hibrit eğitim modelini tercih edebilecekleri tespit edilmiştir. Bu bağlamda pandemi dönemi sonrası hibrit model uygulamalarının daha sık kullanılmasıyla öğrencilerin, sürdürülebilir bir eğitim modeline yönelik daha doğru değerlendirme yapmalarına fırsat tanınmış olacaktır (Aksoy vd., 2021). Koç Akran'ın (2021) hibrit eğitim modeline ilişkin öğrenci algılarını incelediği araştırmanın sonuçlarında, hibrit eğitimin öğretimsel çeşitlilik imkânı yarattığı, teknolojik becerilerin ve dijital okuryazarlığın gelişmesine de katkı sağladığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, gelecekte tercih edilecek bir eğitim modeli olarak uzaktan eğitime ilişkin görüşlerin şekillenmesinde, pandemi dönemi ve zorunlu uzaktan eğitim uygulamaları önemli bir rol oynamıştır. Öğrenme ve eğitim sürecinin sürdürülebilir olması, bir bütünlüğe sahip olması ve eğitimin herkes için verimli geçmesi için yüz yüze eğitimin sahip olduğu ifade edilen olumlu özellikler, eğitimde vazgeçilmemesi gereken yönler

olarak karşımıza çıkmaktadır. Sürdürülebilirliği olan ve başarılı bir şekilde uygulanabilecek herhangi bir eğitim modelinin bu yönleri dışarıda bırakmaması önemlidir. Yakın zamanda bir kriz çözüm yöntemi olarak başvurulan uzaktan eğitimin olumsuz çıktılarını hafifletebilmek adına ileriye yönelik oluşturulacak sistemde hibrit eğitime odaklanılması gerekmektedir.

Bilgi iletişim teknolojilerinin hızla gelişmeye devam etmesi ve aynı zamanda acil uzaktan eğitim uygulamalarının zorunlu olduğu zamanlar geçirilmesi, eğitim alanında atılacak adımların sağlam, kapsayıcı ve çevik olmasını gerektirmektedir. Teknolojik gelişmelerin entegrasyonu hala devam ederken öğrencilerin de bu süreci olumlu geçirebilmesi için dijital ve öz düzenleme becerilerini geliştirmeleri hayat boyu öğrenme sürecinde bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.

KAYNAKLAR

- Akpınar, Y. (2003). Öğretmenlerin yeni bilgi teknolojileri kullanımında yükseköğretimin etkisi: İstanbul okulları örneği. *The Turkish Online Journal of Education Technology*, 2(2), 79-96.
- Aksoy, D. A., Bozkurt, A. & Kurşun, E. (2021). Yükseköğretim öğrencilerinin Koronavirüs (Covid-19) pandemi sürecinde uzaktan eğitime yönelik algıları. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF)*, 5(3), 285-308.
- Aksoya, A., Göla, B., Gürsesa, K., Güngörena, Ö. C., Demir, Z. & Kaymaka, H. B. (2022). *Hibrit Öğrenmede Üniversite Öğrencilerinin Sorgulama Topluluğu Algıları*. ERPA 2022, 184.
- Akyol, C. (2020). Turizm ön lisans öğrencilerinin Covid-19 pandemisi sürecinde gerçekleştirilen uzaktan eğitim uygulamalarına yönelik görüşleri. *Studies in Educational Research and Development*, 4 (2), 65-82.
- Akyürek, M. İ. (2020). Uzaktan eğitim: Bir alanyazın taraması. *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 1-9.
- Altuntaş-Yılmaz, N. (2020). Yükseköğretim kurumlarında covid-19 pandemisi sürecinde uygulanan uzaktan eğitim durumu hakkında öğrencilerin tutumlarının araştırılması: Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü örneği. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(1), 15-20.
- Altun Ekiz, M. (2020). Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Öğrencilerinin Karantina Dönemindeki Uzaktan Eğitim ile İlgili Görüşleri (Nitel Bir Araştırma). *Spor ve Rekreasyon Araştırmaları Dergisi*, 2(ÖS1), 1-13.
- Arıcı, S., & Karaçay, T. (2023). Pandemi Dönemi Turizm Rehberliği Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(1), 301-323.

- Aydemir, İ., Ünal, V., Gönültaş, M. B., Öngören, B., vd. (2022). Covid-19 salgını sürecindeki uzaktan eğitim modeline yönelik sosyal hizmet öğrencilerinin görüşleri. *Açıköğretim Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 124-150.
- Balıkçioğlu, N., Çınar-Öz, D. & Işın, N. N. (2019). Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim derslerindeki memnuniyet araştırması: Aşık Veysel Meslek Yüksekokulu örneği. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(1), 462-473.
- Başar, M., Arslan, S., Günsel, E. & Akpınar, M. (2019). Öğretmen adaylarının uzaktan eğitim algısı. *Journal of Multidisciplinary Studies in Education*, 3(2), 14-22.
- Başaran, M., Doğan, E., Karaoğlu, E., Şahin, E. (2020). Koronavirüs (Covid-19) Pandemi Sürecinin Getirisi Olan Uzaktan Eğitimin Etkililiği Üzerine Bir Çalışma. *Academia Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 368-397.
- Bayram, M, Peker, A.T, Aka, S.T. & Vural, M. (2019). Üniversite öğrencilerinin uzaktan eğitim dersine karşı tutumlarının incelenmesi. *Gaziantep Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 4(3), 330-345.
- Brooks, D. W. (1997). *Web teaching: A guide to designing interactive teaching for the World Wide Web*. NY: Plenum.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. A., Karadeniz, Ş. & Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Cülha, A. & Yılmaz, S. (2021) Uygulamalı derslerde uzaktan eğitime ilişkin öğretmen adaylarının görüşleri: beden eğitimi örneği. *Atatürk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 23(3).
- Çiçek, B., Çopur, Z., Erkal, S., Aydın Boylu, A. (2023). Üniversite Öğrencilerinin Uzaktan Eğitime İlişkin Görüşleri ile Covid-19 Fobisine ve Kişisel İyi Oluşuna Etki Eden Faktörlerin Belirlenmesi. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 11(31), 1-24.
- Demirbilek, N. (2021). Üniversite öğrencilerinin uzaktan öğretime ilişkin metaforik algıları. *E-Uluslararası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 12, Sayı 1, 2021, ss. 1-15.
- Desmond, K. (1996). *Foundations of Distance Education*. London and New York: Routledge.
- Fıratlı Türker, E. (2023). 6 Şubat 2023 Depremleri Sonrasında Zorunlu Uzaktan Eğitime Geçiş Nedenlerine Göre Üniversite Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Algılarının Farklılaşmasının İncelenmesi. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 10(3), 271-300.
- Genç, M. F. & Gümrükçüoğlu, S. (2020). Koronavirüs (COVID-19) sürecinde ilâhiyat fakültesi öğrencilerinin uzaktan eğitime bakışları. *Turkish Studies*, 15(4), 403-422.

- Genç, S.Z., Engin, G. & Yardım, T. (2020). Pandemi (Covid-19) sürecindeki uzaktan eğitim uygulamalarına ilişkin lisansüstü öğrenci görüşleri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 41, 134-158.
- Gewin, V. (2020). Five tips for moving teaching online as COVID-19 takes hold. *Nature*, 580(7802), 295-296.
- Hızal, A. (1983). *Uzaktan eğitim süreçleri ve yazılı gereçler*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- Horzum, M. B. (2003). *Öğretim elemanlarının internet destekli eğitime yönelik düşünceleri (Sakarya Üniversitesi örneği)* [Yayınlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hotar, N., Özcan, M. A., Baran, B., Yacı, Ş. N. & Karagöz, E. (2021). Acil Uzaktan Eğitimden Ne Öğrendik? Öğrenci ve Öğretim Elemanı Görüşlerinin Karşılaştırılması. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 12(2), 673-690.
- İşman, A. (2008). *Uzaktan eğitim*. Pegem Akademi.
- Kabasakal, E., Ayşegül, A. K. C. A. & Kaplan, S. (2022). COVID-19 Pandemi Döneminde Hemşirelik Öğrencilerinin Uzaktan Eğitim Sürecine İlişkin Görüş ve Tutumlarının Değerlendirilmesi. *Balıkesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 11(3), 471-480.
- Karagözoğlu, A. A., Abdurrezzak, S., & Doğan, Ü. (2024). Uzaktan Eğitim ile İlgili Yapılmış Çalışmaların Bibliyometrik Analizi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 14(1), 449-474.
- Karakuş, İ., & Karakuş, S. (2023). Üniversite Öğrencilerinin Acil Uzaktan Öğrenmelerine Yönelik Deneyimleri. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi* (13), 1246-1259.
- Karakuş, N., Ucuzsatar, N., Karacaoğlu, M. Ö., Esendemir, N. & Bayraktar, D. (2020). Türkçe öğretmeni adaylarının uzaktan eğitime yönelik görüşleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 19, 220-241.
- Keskin, M. & Özer-Kaya, D. (2020). COVID-19 sürecinde öğrencilerin web tabanlı uzaktan eğitime yönelik geri bildirimlerinin değerlendirilmesi. *İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 5(2), 59-67.
- Koç Akran, S. (2021). Öğretmen Adaylarının Hibrit Eğitim Kavramına İlişkin Algılarının Belirlenmesi: Bir Metafor Analizi Çalışması. *Uluslararası Beşerî Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 7(16), 432-462.
- Kürtüncü, M. & Kurt, A. (2020). COVID-19 pandemisi döneminde hemşirelik öğrencilerinin uzaktan eğitim konusunda yaşadıkları sorunlar. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7(5), 66-77.
- McLoughlin, C., & Marshall, L. (2000). *Scaffolding: A model for learner support in an online teaching environment*. In *Flexible futures in tertiary teaching*. Proceedings of the 9th Annual Teaching Learning Forum (Vol. 2, No. 4).
-

- Moore, M. G., & Kearsley, G. (2012). *Distance education: A systems view of online learning* (3rd ed.). Wadsworth.
- Nursen, I. (2021). COVID-19 Pandemi Döneminde Uzaktan (Çevrimiçi) Eğitim Sürecinin Öğrenciler Üzerindeki Etkilerinin Değerlendirilmesi: Dicle Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*, (79), 25-40.
- Paydar, S. & Doğan, A. (2019). Öğretmen adaylarının açık ve uzaktan öğrenme ortamlarına yönelik görüşleri. *Eğitim ve Teknoloji*, 1(2), 154-162.
- Sangster, A., Stoner, G., & Flood, B. (2020). Insights into accounting education in a COVID-19 world. *Accounting Education*, 29(5), 431–562.
- Tüzün, F., & Yörük-Toraman, N. (2021). Pandemi döneminde uzaktan eğitim memnuniyetini etkileyen faktörler. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 14(3), 822–845.
- Verduin, J. R., & Clark, Jr. T. A. (1994) *Uzaktan eğitim: Etkin uygulama esasları* (İ. Maviş, Çev.). Anadolu Üniversitesi.
- Yağan, S. A. (2021). Üniversite Öğrencilerinin COVID-19 Salgını Sürecinde Yürütülen Uzaktan Eğitime Yönelik Tutum ve Görüşleri. *Akademik Platform Eğitim Ve Değişim Dergisi*, 4(1), 147-174.
- Yamamoto, G. T., & Altun, D. (2020). Coronavirüs ve çevrimiçi (online) eğitimin önlenemeyen yükselişi. *Üniversite Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 25–34.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, R. (2004). *Öğretim teknolojileri ve materyal geliştirme*. Nobel.
- Yılmaz, N. A. (2020). Yükseköğretim kurumlarında COVID-19 Pandemisi sürecinde uygulanan uzaktan eğitim durumu hakkında öğrencilerin tutumlarının araştırılması: Fizyoterapi ve rehabilitasyon bölümü örneği. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 3(1), 15-20.